

16. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 18.05.2012. № 19-20. С. 833. Ст. 179.

17. Про прийняття до громадянства України Лорткіпанідзе Г. як особи, прийняття якої до громадянства України становить державний інтерес для України : Указ Президента України № 327/2015. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/3272015-19124>.

18. Про затвердження Порядку оформлення запрошень іноземцям та особам без громадянства на отримання візи для в'їзду в Україну : Наказ Міністерства внутрішніх справ від 15.11.2013 № 1104. *Офіційний вісник України* від 30.12.2013. № 99. С. 144. Ст. 3649, код акту 70762/2013.

УДК 342.951(316.334.2)

ДЕМЕШКО М.В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕЦЕНАТСТВА ТА СПОНСОРСТВА

У статті аналізується досвід адміністративно-правового регулювання меценатства та спонсорства зарубіжних країн, а також перспективи такого розвитку в Україні в умовах міжнародної інтеграції та науково-технічного прогресу.

Ключові слова: *благодійна діяльність, меценатство, спонсорство, адміністративно-правове регулювання, зарубіжний досвід.*

В статье анализируется опыт административно-правового регулювання меценатства и спонсорства зарубежных стран, а также перспективы развития в Украине в условиях международной интеграции и научно-технического прогресса.

Ключевые слова: *благотворительная деятельность, меценатство, спонсорство, административно-правовое регулирование, зарубежный опыт.*

The article analyzes the experience of administrative and legal regulation of sponsorship and sponsorship of foreign countries, as well as the prospects of development in Ukraine in terms of international integration and scientific and technological progress.

Key words: *charity, patronage, sponsorship, administrative and legal regulation, foreign experience.*

Вступ. Сьогодні у світі та Європі дедалі більше уваги приділяється традиціям благодійництва, розвивається корпоративна філантропія, зростає бізнес-етика. На Заході здійснення благодійницької діяльності зумовлене високим рівнем соціальної відповідальності бізнесових структур. І великі корпорації, і заможні люди створюють благодійні фонди чи направляють значні кошти на відповідні цілі. Так, один із найбільших багатіїв світу Ворен Баффет переказав неймовірну суму грошей – понад 30 млрд. доларів – у благодійний фонд Білла Гейтса.

Стан наукового дослідження. Тому питанням розвитку благодійницької діяльності присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців, зокрема Т.В. Артем'євої, А.Л. Балашової, О.В. Башун, А.Дж. Дугласа, Л.Є. Золотової, О.В. Комаровського, С. Куц, Р.А. Сербин, Г.Л. Тульчинського, О.В. Чернявської та ін. Проте всі вони звертали увагу на благодійну діяльність в окремих сферах або висвітлювали тільки певні аспекти того чи іншого питання. Тому проблеми меценатства та спонсорства як засобів забезпечення реалізації соціально-культурних програм, науково-дослідницьких проєктів і безперерійної діяльності неприбуткових організацій, зокрема у сфері культури, є актуальними та потребують додаткових досліджень щодо умов і перспектив подальшого розвитку.

© ДЕМЕШКО М.В. – аспірант кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)

Постановка завдання. Метою статті є аналіз досвіду адміністративно-правового регулювання меценатства та спонсорства зарубіжних країн, перспективи такого розвитку в Україні в умовах міжнародної інтеграції та науково-технічного прогресу.

Виклад основного матеріалу. У західних країнах держава активно підтримує розвиток благодійництва та меценатства, створюючи для цього сприятливі умови. У Бельгії та Великобританії передбачено стимулювання спонсорства шляхом вилучення суми, витраченої на рекламу та маркетингові операції, з обсягів, що обкладаються податком. В Австрії та Франції спонсорство трактується як маркетингові витрати компанії на рекламу, що не оподатковуються.

В Україні втручання держави у сферу благодійництва є мінімальним. Воно зводиться до законодавчого регулювання благодійної діяльності, реєстрації та обліку благодійних організацій. При цьому якість специфічне унормування меценатства і спонсорства практично відсутнє, адже його виділяють із-поміж інших видів благодійної діяльності здебільшого самі меценати, спонсори, ЗМІ, експерти недержавних організацій та особи, приналежні до благодійної сфери.

У Сполучених Штатах законодавство побудоване так, щоб сприяти будь-яким проявам благодійної діяльності, незалежно від спрямованості. Держава виступає як центральний регулятор фінансових відносин, які використовує як стимулювання благодійних ініціатив, зокрема меценатства. При цьому домінування приватних ініціатив зумовлюється стимулюванням на всіх рівнях. Воно стало елементом психології, що проявляється навіть у промовах політиків: «Я аплодую організації, яка доводить своєю діяльністю, наскільки приватна благодійність може зробити без державних мандатів або втручання» (Рон Пауль, конгресмен) [1].

Так, після першої світової війни для підтримки економічного зростання Конгрес США ухвалив закон про податкові послаблення для підприємств-меценатів. У 1921 році пожертвування в США склали 1 млрд. 700 млн. доларів, а наприкінці XX століття сума щорічних пожертвувань значно зросла і склала понад 200 млрд. доларів [2]. Натепер у країні є близько мільйона благодійних організацій, звільнених від податків. Головним джерелом фінансування науки, мистецтва і культури в США є приватні благодійні фонди. Однак ще є Національний фонд мистецтв і гуманітарних наук, що виконує координувальну функцію в цій справі [3, с. 84].

Така політика дозволяє громадянам самим визначатися із тим, який напрям благодійності для них є більш цікавим. Що стосується меценатства у більш вузькому сенсі, традиційному понятті допомоги митцям та представникам культурної сфери, така система (згідно зі статистикою на 2010 рік) дозволила йому закріпитися на третьому місці у рейтингу благодійних ініціатив. За даними Національного центру благодійної статистики (National Centre for Charitable Statistics, NCCS), благодійні ініціативи у сфері мистецтва, культури та гуманітарних дисциплін поступаються лише освітнім програмам та благодійництву на релігійному ґрунті [2]. Якщо ж розглядати меценатство більш широко, поєднуючи розвиток культури, мистецтва та освіти, воно виявиться домінуючою формою благодійної діяльності.

Меценатство (як благодійництво та філантропія) у сфері мистецтва у XX ст. набуло у Сполучених Штатах Америки характеру національної традиції, що базується на менталітеті того складника верхнього соціального прошарку, який належить до бізнесових кіл. Окрім, власне, альтруїстичних мотивів і меркантильних інтересів, пов'язаних з особливостями системи оподаткування США, лояльної до благодійників, важливу роль у цій сфері відіграє аспект престижу. Меценат, який є фінансовим донором для неприбуткових творчих організацій чи проектів, таким способом заявляє про свою приналежність до елітарних кіл. Згідно з американськими традиціями благодійництва, участь у філантропічній діяльності у сфері мистецтва, входження до складу ради директорів чи опікунів неприбуткових організацій творчого спрямування, надання їм фінансової, організаційної та інших видів допомоги є характерною рисою, що визначає в очах громадськості приналежність особи мецената до вищих прошарків суспільства, свідченням особливо тонкого естетичного смаку, інтелігентності й інтелектуальності. При цьому важливу роль у висвітленні такого позиціонування для широкої аудиторії відіграють засоби масової інформації [4, с. 37].

Також слід зазначити, що у США державної підтримки культури здійснюється у вигляді грантів, а не субсидій. Основне фінансування відбувається за допомогою спонсорства і механізму філантропії. Держава створює умови для ефективної взаємодії бізнесу з культурою. Власні доходи (виручка від продажу квитків, реклами, внесків членів професійних асоціацій тощо) приблизно на 55% забезпечують американські організації культури необхідними коштами, ще близько 25% бюджетів формується за рахунок грантів приватних і корпоративних фондів, пожертвувань приватних осіб і компаній, 12% приносять інвестиції в цінні папери і близько 9% витрат покривається з державного сектора [5]. Це найбільш ліберальна модель. Тут культура розвива-

ється на основі приватних ініціатив, а держава відіграє опосередковану, допоміжну роль, зокрема надає різні податкові пільги, активно використовує адміністративний ресурс для заохочення приватних ініціатив та меценатів.

Меценати в Україні нерідко діють в індивідуальному порядку, але частіше йдуть шляхом створення організацій для реалізації своєї благодійної діяльності. Прикладами таких організацій є фонд «Victor Pinchuk Foundation», Міжнародний благодійний фонд «Фонд Олександра Фельдмана», благодійний фонд «Розвиток України», Миколаївський регіональний фонд «Меценат», фонд «Букраній» та інші. Вони охороняють архітектурні пам'ятки, фінансують мистецькі проекти, призначають стипендії талановитим студентам і науковцям, реалізують культурні програми та інші благодійні проекти в галузі культури, мистецтва, освіти та науки.

У Великобританії держава виступає у ролі мецената. Воно дистанційна від культури, не має прав власності на культурні установи, розподіляє державні субсидії через напівдержавні, напівгромадські неприбуткові організації. Великобританія стала першопрохідцем у використанні різних механізмів публічно-приватного партнерства у сфері культури, що отримали назву «приватна фінансова ініціатива». Public-Private-Partnership означає, що відповідальність за забезпечення проекту залишається за державою, а відповідальність за її фінансування та реалізацію поділяють приватні підприємства, державні інститути та громадські організації [6, с. 32].

Так, у Франції до середини 80-х рр. ХХ століття держава була єдиним джерелом фінансування сфери культури, але потреби останньої забезпечувалися лише на 30%. Тому було розроблено нові форми фінансування культури, засновані на кардинальному перегляді взаємовідносин сфери культури і ділового світу, на всебічному заохоченні промислового меценатства, що веде до залучення капіталів великих підприємств у некомерційний сектор. У країні стали виникати меценатські організації, було сформовано Вищу раду з меценатства, головне завдання якої – налагодити співпрацю держави і підприємництва для реалізації культурних програм. У більшості країн Європи є національні спонсорські асоціації, що регулюють відносини між спонсорами і підтримуваними ними інститутами. У Франції таку роль виконує Асоціація сприяння розвитку торгово-промислового меценатства (ADMICAL), яка координує приватну та громадську діяльність підприємців із підтримки й стимулювання культури [7, с. 18].

Пробудження інтересу до промислового меценатства є одним з аспектів більш загальної тенденції в культурному житті французького товариства – децентралізації культурної діяльності, що стала актуальною і в сучасній Україні. У Франції підприємство може займатися або в рамках спеціального фонду, або тих своїх структур, які звернені до суспільства (наприклад фонд французької газової компанії «Газ де Франс»). Головний мотив меценатства підприємств – це створення позитивного образу компанії, але не реклама того, що вони виробляють, або безпосередньо забезпечення зростання продажів.

Також у країні є великі громадські фонди, зокрема фонд Франції, Інститут Франції та ін., під егідою яких створюються так звані «фонди-сателіти», в яких акумулюються кошти того чи іншого підприємства. Згодом ці кошти використовуються фондом Франції або Інститутом Франції для проведення тієї чи іншої акції за погодженням із компанією-донором. Інший вид французької благодійності має вже столітню історію і пов'язаний із підтримкою сучасних талановитих письменників (літературні премії). У Франції сьогодні є близько 3 тисяч усіляких літературних премій. Найбільш престижними з них є премія Французької академії, Гонкурівська премія, «Феміна», «Медичі», «Интеральс», «Клебер Эденс», «Новамбр» тощо [8, с. 51].

Вивчення моделі адміністративно-правового регулювання благодійності, меценатства та спонсорства в сучасній Німеччині представляє великий науковий інтерес, оскільки її розвиток відбувався протягом багатьох десятиліть, а результати, досягнуті Німеччиною в цій сфері, можуть бути враховані в організації благодійної діяльності в інших країнах світу, зокрема в Україні.

Надання соціальної допомоги (Sozialhilfe) було введено в Німеччині в 1962 р. На той момент одержувачами різних дотацій та допомогою 500 тис. людей, що становило приблизно 1% населення. Натепер завдання соціальної допомоги полягає в тому, щоб сприяти досягненню її одержувачем гідного рівня життя (що вміщує забезпечення людини харчуванням, житлом, одягом, гігієнічними засобами, домашнім майном, а також надання йому можливості повноцінної участі в культурному житті). Надання допомоги має сприяти набуттю одержувачем фінансової незалежності, чому він зобов'язаний сприяти залежно від своїх сил [9, с. 87].

У 70-ті роки ХХ ст. в Німеччині було проведено широкомасштабну реформу соціально-го законодавства. Натепер основним законом є «Федеральний закон про соціальну допомогу» (Bundessozialhilfegesetz), який регулює права та обов'язки як одержувача соціальної допомоги, так

і соціального відомства, а також види наданої допомоги та взаємовідносини згаданого відомства з іншими. Починаючи з 1975 року, було видано 10 Книг соціальних законів» (Sozialgesetzbuch), що регулюють різні правові ситуації і процедури. Необхідно зазначити, що «Договором про об'єднання» (Einigungsvertrag) для нових земель (крім Берліну) передбачені особливі обставини, за яких дія викладених у «Книзі соціальних законів» норм обмежується реально наявними коштами: нестача коштів у міській касі будь-якої з нових земель зумовлює виплату соціальної допомоги в урізаному вигляді [10, с. 97]. Відповідно до чинного законодавства, державна соціальна служба (Sozialamt) зобов'язана допомогти кожній людині, яка звернулася за допомогою, за умови, що вона зареєстрована в Німеччині. Тому об'єктом благодійності, тобто недержавної соціальної допомоги, можуть бути такі категорії громадян:

– особи, які не мають зареєстрованого місця проживання (бомжі). Їх у країні приблизно 30 тис. на 82 млн. населення;

– одержувачі державної соціальної допомоги під час заселення до квартири. Їм надається допомога в придбанні меблів, електроприладів (плити, холодильника, пральної машини, пылососа, телевизора) оплачуються тільки старі, придбані в скрупах або на складах благодійних організацій [11];

– особи, яким із якої-небудь причини відмовили в допомозі державні соціальні служби, або особи, які потребують екстреної підтримки. Таким чином, у Німеччині гіпотетичний Реєстр потенційних благоотримувачів складають представники трьох названих вище соціально-демографічних груп населення. Реєстр осіб, які фактично отримали допомогу, ведеться в організаціях, що займаються благодійністю.

У Законі визначено умову існування неприбуткових об'єднань із визнаною загальною метою. Одним із привілеїв таких об'єднань є право видавати офіційне свідоцтво про благодійний внесок. Отримавши таке свідоцтво (це може бути як окрема людина, так і організація), маєш право зменшити свій оподатковуваний прибуток на цю суму. Німецькими фахівцями підкреслюється, що ефективна участь меценатів у справі приватного та громадського підтримання культури можлива лише за наявності цілком певних економічних і культурно-політичних умов, що передбачають високу культуру підприємництва й гнучке податкове законодавство.

Найбільш значущими у благодійній діяльності сучасної Німеччини є п'ять суб'єктів, три з яких є великими громадськими об'єднаннями – Arbeiterwohlfahrt, Caritas, Diakonisches Werk [12, с. 220]. Як впливає з найменувань, основним завданням першої з цих організацій (Arbeiterwohlfahrt) є надання благодійної підтримки робітникам і членам сімей, дві інші допомагають нужденним за принципом конфесійної приналежності. Останні два суб'єкти вміщують благодійні фонди та волонтерство. У діяльності благодійних фондів необхідно звернути увагу на механізм формування та витрачання коштів, зокрема використання на благодійні цілі відсотків з основного капіталу, але не самого капіталу. Волонтерський діяльність примітна активною участю в ній осіб похилого віку.

У сучасній Італії терміни «меценатство» і «спонсорство» вважаються майже повністю синонімічними. Однак останнім часом перевага все більше надається спонсорству. Стосовно культури це явище набуло помітного поширення в 1980-і роки. Особливо значним його вплив був у галузі спорту, який в Італії до належить галузі культури. Але не забувають й інші її сфери. Свідчення тому є два закони про пільгові податки в культурному спонсорстві, прийняті в 80-і роки. Вони суттєво стимулюють залучення приватних коштів у сферу культури. Закон 1982 р. передбачає необмежені знижки з витрат на реставрацію та збереження історичних пам'яток і об'єктів культури, а також на фінансування різних виставок. Закон 1985 р. зменшує суму податкового відрахування на отриману в дар музичну, театральну та кінопродукцію, а також на капітальні вкладення в реставрацію театрів і кінотеатрів з обмеженням у 2% від річного доходу. Водночас в Італії є певні труднощі, пов'язані з галуззю меценатства та благодійності. Одна з найсерйозніших проблем – відсутність зваженої координації між державою та приватними спонсорами. Справа в тому, що метою приватних підприємців є все-таки не стільки турбота про загальне благо, скільки витяг максимальної вигоди з усяких ініціатив у сфері фінансової підтримки культури, тому підприємства змагаються за право вкладати кошти в найпрестижніші пам'ятники, виставки, тоді як напрями творчості залишаються в тіні [7, с. 20].

Висновки. Загалом, аналізуючи різні форми меценатсько-спонсорської діяльності в галузі культури, можна стверджувати, що в сучасних західних країнах визначилася загальна тенденція зниження прямої державної підтримки культури за рахунок опосередкованої. Залучення коштів підприємців та громадських організацій у найрізноманітніших формах цілеспрямовано стимулюється державною культурною політикою, законами про меценатство.

Як видно зі сказаного, система меценатсько-спонсорської діяльності в Україні далеко не ідеальна. Вона вимагає вжиття низки заходів із боку держави.

По-перше, необхідно спростити систему оподаткування сум, що вносяться на благодійні потреби, при цьому збільшивши нагляд, щоб уникнути шахрайства. У цій ситуації можна скористатися методом, прийнятим у Швеції. Основною «зброєю» Фонду контролю за збором пожертвувань Швеції є спеціальні банківські рахунки, що починаються на «90». Вони видаються строком на три роки благодійним організаціям, що відповідають критеріям Фонду. 75% доходів благодійників мають іти на допомогу нужденним, решту ж можна залишати на адміністративні витрати. Якщо «адміністрація» перевищила 25%, то номер на «90» вилучається.

По-друге, спростити саму систему передання грошових сум. Можливо, слід скористатися досвідом наших західних сусідів. Справа в тому, що в Європі кожен житель може прийти в будь-який банк і там на вибір заповнити квитанцію про передання бажаної суми в певний благодійний фонд.

По-третє, державі слід приділити більше уваги благодійності, особливо таким її проявам, як меценатство й спонсорство.

Окрім цього, хочеться сказати, що благодійності було б значно комфортніше розвиватися за підтримки держави, ніж насилу пробиватися через податкові обмеження й тотальне регулювання, а для цього необхідно розробити систему державного протекціонізму стимулювання розвитку благодійництва, меценатства й спонсорства, розширюючи співпрацю органів державної та виконавчої влади з громадськими організаціями та іншими неурядовими об'єднаннями з метою збереження вітчизняної історико-культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Congressman Ron Paul, 14th District of Texas. In *Praise of Private Charity*. United States House of Representatives. Official website. URL: http://paul.house.gov/index.php?option=com_content&view=article&id=1962:in-praise-of-private-charity&catid=62:texas-straight-talk (дата звернення 08.03.2018).
2. *Number of Public Charities in the United States, 2010*. Urban Institute, National Centre for Charitable Statistics. URL: <http://nccsdataweb.urban.org/PubApps/profileDrillDown.php?state=US&rpt=PC> (дата звернення 08.03.2018).
3. Baumol W. J., Bowen W. G. *Performing Arts: the Economic Dilemma*. New York: Twentieth Century Fund, 1966. 582 p.
4. *Благотворительность в России и за рубежом // НИИ Информкультура*. Рос. гос. б-ка. Москва, 1993. Вып. 4–5. Информ. сообщ. № 1–9. 64 с.
5. *Fidelity Charitable Giving Report 2014*. URL: <https://www.fidelitycharitable.org/docs/Giving-Report-2014.pdf> (дата звернення 14.03.2018).
6. Williams R. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. L.: Fontana, 1976. 76 p.
7. Новолодская Н. Г. Меценатство как социокультурный феномен: сущность и современное состояние: автореф. дис. ... кандидата культурологии: 24.00.01/ Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. Москва, 2006. 25 с.
8. Беното Ж.-К. *Организация и действие социальной помощи во Франции*. Москва: Изд-во Фр. Орг. Техн. Сотрудничества, 1993. 116 с.
9. Ткаченко А.А. Система социальных выплат в Германии. *Труд за рубежом*. 1999. № 9. С. 86–100.
10. Антропов В.В. *Социальная защита в странах Европейского Союза. История, организация, финансирование, проблемы*. Монография. Москва: Экономика. 2006. 272 с.
11. Мадиевский С. А. Социальная помощь в Германии. *Журн. «Чайка» (Seagull)*. 2003. № 9 (9). URL: <http://www.chayka.org/article.php?id=286> (дата звернення 16.03.2018).
12. Сербин Р.А. Імплементация международного законодательства в нормативно-правовую систему, якою урегульовано інституту благодійництва в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск № 5. С. 217–224.